

AKTUĀLI

Ardievas banku noslēpumam?

20. marts, 2015 / Mārtiņš Rudzītis, zvērinātu advokātu biroja SORAINEN jurists

<http://www.ifinances.lv/lat/aktuali?doc=5921>

Foto: Elīna Kursīte

ir vienojušās un sākušas ieviest mehānismus, kuri ievērojami paplašina nodokļu administrāciju pieeju banku rīcībā esošajai informācijai par nodokļu maksātājiem, un pasteigušās pasludināt "banku noslēpuma ēras beigas".[2] Cik pamatots ir šis apgalvojums?

Mēdz teikt, ka Saules gaisma esot labākais dezinfekcijas līdzeklis, elektriskā gaisma – visefektīvākais policists.[1] Atklātība un informācijas apmaiņa pēdējo gadu laikā ir kļuvusi par galvenajiem ieročiem, lai cīnītos pret nodokļu nemaksāšanu starptautiskā līmenī. G20, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) un Eiropas Savienība (ES)

Informācijas pieprasīšana no kredītiestādēm

Reaģējot uz "budžeta jostu" savilkšanu finanšu krīzes laikā, valstis ir pastiprinājušas cīņu pret nodokļu nemaksāšanu un atsaukušanos uz banku noslēpumu, liedzot pieeju informācijai, kura nepieciešama nodokļu administrēšanai, pasludinājušas par kaitīgu nodokļu praksi. Pieaugušā spiediena rezultātā pat tādas jurisdikcijas kā Karību salas un Gērnzija ir apņēmušās ievērot OECD informācijas apmaiņas standartus un nomainījušas nievājošo "ārzonas" palamu uz "caurskatāma starptautiska finanšu centra" zīmolu.

Arī nodokļu administrācijas izmanto radošākus paņēmienus, lai cīnītos pret nodokļu nemaksāšanu. Piemēram, 2008.gadā Francijas nodokļu administrācija no Šveices *HSCB Private Bank* bijušā darbinieka ieguva informāciju par vairāk nekā 100 tūkstošiem bankas klientu no 203 valstīm. Noplūdušī informācija satur arī ziņas par 49 klientiem, kuri saistīti ar Latviju un kuru kontos apgrozījās ap 121,8 miljonu ASV dolāru.[3] Ņemot vērā šo kontekstu, arī Latvijai ir nācies pārskatīt noteikumus par pieeju kredītiestāžu rīcībā esošām neizpaužamām ziņām par nodokļu maksātāju.

[Kredītiestāžu likums](#) aizsargā neizpaužamas ziņas par kredītiestāžu klientiem un viņu darījumiem, kas kļuvuši zināmi kredītiestādei, sniedzot finanšu pakalpojumus ([Kredītiestāžu likuma](#) 61.panta 1.daļa un 62.panta 1.daļa), tajā skaitā informāciju, ka persona ir konkrētas kredītiestādes klients, un ziņas par kredītiestādē atvērtajiem kontiem.[4]

Tomēr banku noslēpums nav absolūts. Valsts ieņēmumu dienestam (VID) ir tiesības pieprasīt no kredītiestādes tās rīcībā esošās neizpaužamās ziņas, kuras nepieciešamas nodokļu administrēšanas vajadzībām saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem vai Saeimas apstiprinātiem starptautiskajiem līgumiem. OECD informācijas apmaiņas standarti paredz, ka valstis nevar atteikties sniegt informāciju vienīgi tādēļ, ka informācija ir bankas rīcībā vai tā ir saistīta ar kādas personas īpašumtiesībām (OECD nodokļu paraugkonvencijas 26.panta 5.daļa).

Tā kā Latvijas banku nozarei vēsturiski ir bijis raksturīgs liels nerezidentu klientu īpatsvars, [Kredītiestāžu likums](#) prasības par neizpaužamu ziņu pieprasīšanu un to apjomu diferencē atkarībā no tā, vai ziņas tiek pieprasītas saskaņā ar

- Latvijas normatīvajiem aktiem vai tādiem starptautiskajiem līgumiem, kuri paredz "vecā parauga" informācijas apmaiņas noteikumus (piemēram, Ukraina), t.i., informācijas sniegšanu, kura ir "nepieciešama" nodokļu administrēšanas vajadzībām, vai
- ES normatīvajiem aktiem vai tādiem starptautiskajiem līgumiem, kuri paredz "jaunā parauga" informācijas apmaiņas noteikumus (piemēram, ASV), t.i., "paredzami svarīgas" vai "svarīgas" informācijas par nodokļu maksātāju sniegšanu.

Paradoksāli, bet VID ir plašākas tiesības no kredītiestādēm pieprasīt informāciju, kura ir nepieciešama citas ES dalībvalsts, nevis Latvijas nodokļu piemērošanai.

VID pieprasījums par kredītiestādes rīcībā esošajām neizpaužamajām ziņām par tās klientu ir administratīvais akts,[5] kuru kredītiestāde var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā, iesniedzot pieteikumu 10 dienu laikā pēc ziņu pieprasījuma saņemšanas ([Kredītiestāžu likuma](#) 63.panta 7.daļa). Tā kā [Kredītiestāžu likums](#) neuzliek pienākumu paziņot nodokļu maksātājam par informācijas pieprasījumu kredītiestādei, nodokļu maksātājs VID pieprasījumu pierādījumu iegūšanas stadijā nemaz nevar pārsūdzēt.

Tādējādi kredītiestādēm ir uzticēta "durvju sarga" loma, kam jānodrošina, ka neizpaužamas ziņas tiek sniegtas tikai likumā noteiktajos gadījumos un apjomā. Kredītiestādei ir jāpārlicinās (vadoties pēc pieprasījumā iekļautās informācijas), vai persona, par kuru ir pieprasīta informācija, atbilst tam personu lokam, par kurām var tikt pieprasīta informācija. Tai ir arī jāpārlicinās par sniedzamo ziņu apjomu, kas nedrīkst būt plašāks, nekā to nosaka tiesību aktu vai starptautisko līgumu noteikumi.[6]

Pieprasāmās informācijas apjoms un "pierādījumu zvejošana"

Informācijas apmaiņas (pēc pieprasījuma) starptautiskie standarti nosaka "paredzami svarīgas" informācijas sniegšanu nodokļu administrēšanas vajadzībām (skat. OECD nodokļu paraugkonvencijas 2005.gada redakcijas 26.pantu). Šis standarts ir vērst uz to, lai nodrošinātu pēc iespējas plašāku informācijas apmaiņu nodokļu jomā.

Tomēr VID nav atļauts meklēt pierādījumus pēc nejaušības principa ("pierādījumu zvejošana") vai pieprasīt informāciju, kas visticamāk nav saistīta ar attiecīgā nodokļu maksātāja nodokļu jautājumiem ([Padomes 15.02.2011. Direktīvas 2011/16/ES par administratīvu sadarbību nodokļu jomā un ar ko atceļ Direktīvu 77/799/EEK](#) preambulas 9.punkts). Ar "pierādījumu zvejošanu" parasti saprot prasījumu par nodokļu maksātāju

bez konkrēta iemesla. Tā attiecas uz situācijām, kurās saikne starp pieprasīto informāciju un nodokļu maksātāju nav pietiekami pamatota, kā rezultātā nav iespējams secināt, ka pieprasītajai informācijai varētu būt nozīme, lai piemērotu nodokļu konvenciju vai nacionālo likumu.[7]

[Kredītiestāžu likums](#) paredz izsmeļošu "paredzami svarīgas" informācijas uzskaitījumu, kas ietver informāciju par bankas konta esamību, bankas konta turētāju, personu, kura atvēra bankas kontu, personu, kura pilnvarota rīkoties ar bankas kontu, bankas konta pārskata perioda sākuma atlikumu un beigu atlikumu, bankas konta izrakstu par konkrētu laika periodu, ziņas par citiem konta turētāja kontiem bankā konkrētajā laika periodā, ziņas par attiecīgajiem kontiem piesaistīto maksājumu karti, procentu summu, kas nomaksāta par attiecīgās bankas kontā esošajiem naudas līdzekļiem, kā arī ziņas vai dokumentus saistībā ar konkrētu darījumu kontā ([Kredītiestāžu likuma](#) 63.panta 1.daļas 11¹.punkts).

Administratīvā apgabaltiesa vairākās lietās ir skatījusi jautājumu par "paredzami svarīgas" informācijas un "pierādījumu zvejošanas" robežšķirtni attiecībā uz VID informācijas pieprasījumu par trešās personas - Francijas sabiedrības darījuma partnera - konta esamību, tā turētāju un konta izrakstu. Tiesa atzina, ka [Kredītiestāžu likums](#) ļauj pieprasīt informāciju attiecībā uz trešajām personām tikai saistībā ar nodokļa maksātāja konkrētu darījumu ar šo personu. Konta izraksts visdrīzāk satur informāciju par trešās personas darījumiem, kuri nav saistīti ar nodokļu maksātāju. Šādas informācijas pieprasīšana ir pretrunā ar "pierādījumu zvejošanas" aizliegumu.[8]

Turpretim citā lietā, kurā VID pieprasīja tikai informāciju par trešās personas kontā veiktajiem darījumiem ar Francijas sabiedrību, neprasot konta izrakstu, informācijas pieprasījums tika atzīts par pamatotu.[9]

Jaunais standarts – automātiska informācijas apmaiņa

Būtisku pavērsienu iezīmē 2014.gada nogalē pieņemtie ES Administratīvās sadarbības direktīvas grozījumi ([Padomes 09.12.2014. Direktīva 2014/107/ES, ar ko groza Direktīvu 2011/16/ES attiecībā uz obligāto automātisko informācijas apmaiņu nodokļu jomā](#)), kuri paplašina automātisku informācijas apmaiņu attiecībā uz finanšu iestāžu rīcībā esošo informāciju par klientu kontu bilanci vai vērtību, procentiem, dividendēm, ienākumu no noteiktiem apdrošināšanas produktiem, ienākumu no finanšu aktīvu pārdošanas vai dzēšanas un citām summām, kuras gūtas ar konta starpniecību.

Grozījumi varētu aizstāt Uzkrājumu direktīvu ([Padomes 03.06.2003. Direktīva 2003/48/EK par tādu ienākumu aplikšanu ar nodokļiem, kas gūti kā procentu maksājumi par uzkrājumiem](#)), kura līdz šim regulēja informācijas automātisku sniegšanu citu ES dalībvalstu nodokļu administrācijām par to nodokļu maksātāju - fizisko personu - uzkrājumu ienākumu. Latvija ir arī pievienojusies OECD Daudzpusējam kompetento iestāžu līgumam, apņemoties no 2017.gada uzsākt informācijas automātisku apmaiņu par finanšu kontiem arī ar tādām jurisdikcijām kā Britu Virdžīnu salas un Lihtenšteina.

Saskaņā ar jaunajiem noteikumiem no 01.01.2016. ES dalībvalstu finanšu iestādēm būs jāiegūst informācija par citas ES dalībvalsts nodokļu rezidentu saskaņā ar padziļinātas izpētes procedūru, tajā skaitā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas noteikumiem. Finanšu iestādēm būs jāidentificē fiziskās personas, kuras īsteno kontroli pār sabiedrību vai citu juridisku veidojumu (nodibinājums, trusts), kas neveic aktīvu uzņēmējdarbību. Nodokļu administrācijas uzsāks šādas informācijas automātisku apmaiņu ar citu ES dalībvalstu nodokļu administrācijām no 2017.gada septembra.

Piemērs

Latvijas fiziskajai personai pieder 49% kapitāla daļu Belīzes sabiedrībā, kura akumulē ienākumu Kipras bankas kontā. No 01.01.2016. Kipras bankai būs jāidentificē fiziskā persona, kurai pieder vismaz 25% Belīzes sabiedrības kapitāla daļu, un informācija par konta bilanci un ienākumu, kurš gūts ar konta starpniecību, jāsniedz Kipras nodokļu administrācijai. Pēc attiecīgā gada beigām Kipras nodokļu administrācija šo informāciju nosūtīs VID. Šāda informācija ļaus piemērot 23% iedzīvotāju ienākuma nodokli fizisko personu ienākumam no būtiskas līdzdalības ārzonās sabiedrībā vai vismaz pieprasīt Kiprai papildu informāciju par Latvijas nodokļu maksātāju.

Tomēr direktīvas grozījumi neattieksies uz juridisko personu esošajiem kontiem, ja to bilance 31.12.2015. un pēc tam nepārsniedz 250 000 USD ekvivalentu eiro. Finanšu iestādēm būs jāveic padziļināta izpēte un jāsniedz informācija par juridisko personu kontiem, kuri ir atvērti, sākot ar 01.01.2016., neatkarīgi no konta atlikuma lieluma. Informāciju par Latvijas nodokļu maksātāju kontiem Latvijas kredītiestādēs VID joprojām varēs iegūt tikai likumā noteiktos gadījumos pēc pieprasījuma, nevis automātiski.

Secinājumi

"Banku noslēpuma ēras" beigu pasludināšana ir priekšlaicīga. Tomēr atsauksšanās uz banku noslēpumu, lai atteiktu paredzami svarīgas informācijas sniegšanu par nodokļu maksātāju, jaunajā atklātības laikmetā tiks uzskatīta par kaitīgu nodokļu praksi. No nākamā gada finanšu iestādēm būs jāveic klientu padziļināta izpēte arī nodokļu piemērošanas vajadzībām, tajā skaitā identificējot fiziskās personas – citas ES dalībvalsts nodokļu rezidentus, kuras kontrolē klientu.

Paredzams, ka jaunā kārtība tiks pārskatīt ārvalsts holdinga sabiedrību un kredītiestāžu kontu struktūras, kuras līdz šim tika izmantotas, lai paslēptos no VID modrās acs.

[1] *L.D.Brandeis, Other People's Money - and How Bankers Use It, Chapter V: What Publicity Can Do*, 1914.

[2] G20 Londonas samita līderu 02.04.2009. paziņojums, pieejams: https://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pdf/g20_040209.pdf; OECD 26.10.2011. ziņojums, pieejams: <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/48996146.pdf>.

[3] *Explore the Swiss Leaks Data*, pieejams: <http://www.icij.org/project/swiss-leaks/explore-swiss-leaks-data>.

[4] Administratīvās apgabaltiesas 28.10.2010. sprieduma lietā Nr.A42606307 12.punkts.

[5] Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 05.01.2010. lēmums lietā Nr.A42606307, SKA–163/2010.

[6] Administratīvās apgabaltiesas 28.06.2013. sprieduma lietā Nr.A43012813 7.punkts.

[7] *X.Oberson, General Report: Exchange of Information and Cross-border Cooperation between Tax Authorities, IFA Cashiers de Droit Fiscal International, Vol.98b, p.32.*

[8] Administratīvās apgabaltiesas 28.06.2013. spriedums lietā Nr.A43012713; Administratīvās apgabaltiesas 15.08.2013. spriedums lietā Nr.A43013913.

[9] Administratīvās apgabaltiesas 23.08.2013. spriedums lietā Nr.A43016513.